IZGUBLJENI U PRIJEVODU: PITANJE ETNIČKOG IDENTITETA GOVORNIKA ISTRORUMUNJSKOGA JEZIKA IZMEĐU POLITIZACIJE I ZBILJE

Ivana ETEROVIĆ, Robert DORIČIĆ

The term *Istroromanian* is a scientific convention for the designation of one of the four primary Romanian dialects, which is spoken in two geographically separated areas in the northeastern part of the Istrian peninsula: in the north in the village of Žejane, and in the south in Šušnjevica and the surrounding villages, located on the edge of the Čepić' field. The native speakers, the number of which is rapidly decreasing, use the names *Zheyanski* or *Vlashki* for the designation of their own language, while the younger population no longer regards the language as an important part of their identity. The Istroromanian community has attracted many linguists, historians, ethnologists and other scientists in trying to capture the Istromanians' identity, especially with regard to the language, since the second half of the 19th century. However, a discrepancy can be seen in the existing scholarship concerning their ethnic identity, mostly in the works of Croatian and Romanian scholars, with the ideological echoes noticeable even in the most recent scientific studies on this subject. On this occasion we will try to present the factors which form the ethnic identity of Istroromanian speakers and show the accompanying ideological repercussions based on the different designations of it in the existing scientific literature and their comparison with the reality.

Key words: identity, Istroromanian language, Istroromanians, Žejane, Čepić' field

Lu anostre none şi nonoti, kårlji av vegljåt limba alor.[1]

Terminom *istrorumunjski jezik* uvriježilo se u znanstvenoj literaturi označavati jedan od četiriju povijesnih dijalekata rumunjskoga jezika, kojim se govori na dvama geografski odijeljenim područjima u sjeveroistočnoj Istri: sjevernije u selu Žejane, a južnije u Šušnjevici i okolnim selima smještenim uz rub Čepićkoga polja. Njegove govornike moguće je pronaći i u okolnim mjestima koja su danas uglavnom dijelom Općine Matulji, Grada Rijeke, Grada Opatije, Općine Lovran, Općine Kršan, Grada Labina, Grada Pazina i Grada Pule,[2] a znatan broj iseljenika živi u Sjedinjenim Američkim Državama, Kanadi i Australiji.[3] Do prve polovice 19.

[1] Našim bakama i djedovima, koji su čuvali svoj jezik.

[2] Zahvaljujemo Primorsko-goranskoj županiji i Općini Matulji na financijskoj potpori za sudjelovanje na znanstvenome skupu *Hrvatski jezik i književnost u Rumunjskoj*, na kojemu je i izložen ovaj rad.

[3] Osobito je brojna istrorumunjska zajednica govornika južnoga areala u New Yorku, koja je – kako to obično biva – konzervirala starije jezično stanje i izbjegla jači utjecaj hrvatskoga jezika, premda je posudila (i adaptirala) pojedine lekseme iz engleskoga (Dianich 2010: XXI). To međutim vrijedi samo za

BDD-A27170 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:03:40 UTC)

stoljeća govorio se i na otoku Krku (Dubašnica, Poljica) i u istarskome selu Skitači, a tijekom 20. stoljeća ugasio se u Grobniku, Gradinju, Trkovcima i Perasima (usp. Kobler 1996 [1896]: 300–301; Kovačec 1998: 233; Filipi 2002: 35–36). Da se nekada govorio na širem području, dokazuju mnogobrojni istarski toponimi (usp. Filipi 2002: 35). Sami govornici ne rabe termin *istrorumunjski*, već svoj idiom imenuju pridjevom izvedenim od odgovarajućega ekonima (npr. *žejånski*) ili pak opisnu sintagmu (npr. *<kuvintå> po žejånsku* 'govoriti žejanskim'), dok govornici južnoga areala rabe i naziv *vlåški* (Kovačec 1998: 239).[1]

U posve recentnoj lingvističkoj literaturi razlikuju se dvije regionalne varijante istrorumunjskoga jezika, za koje se rabe termini *žejanski*, odnosno *vlaški* na temelju naziva za vlastiti jezik samih govornika, kako čine Zvjezdana Vrzić i Robert Doričić, naglašavajući da je time dodatno omogućeno razlikovanje dviju diskretnih formi istoga jezika (2014: 106). Čini se da potrebu takva razlikovanja zagovaraju i neki drugi autori, primjerice Antonio Dianich, koji također ističe da se govornici sjeverne i južne varijante istrorumunjskoga ne razumiju potpuno, što pripisuje njihovoj geografskoj i ranijoj prometnoj izoliranosti (2010: XVIII). Dodatno utvrđuje postojanje pojedinih fonetskih i leksičkih razlika i među govornicima južnoga areala, ali naglašava da one, za razliku od prvih, ne utječu na međusobnu razumljivost (2010: XVII). Goran Filipi napominje da bi se južni govori mogli podijeliti na tri dijela: Šušnjevica (s Letajem), Nova Vas (s Jesenovikom) i Brdo (s preostalim zaseocima) na temelju povijesnih i sociolоških razloga, koji se ogledaju i u tipologiji samih govora, no zbog pojedinih razlika koje je među njima uočio odlučio se ipak u svojem *Istrorumunjskom lingvističkom atlasu* prikazati svaki punkt zasebno (2002: 13).

Nazivi za skupinu govornika koja govori istrorumunjskim neusklađeni su kao i nazivi za idiom sam. U znanstvenoj literaturi, ponajprije romanističkoj, uvriježio se termin *Istrorumunji*, no samo stanovništvo ne rabi taj termin i označuje se imenom izvedenim od imena mjesta (npr. *Žejånci*) (Kovačec 1998: 239). Krajem 17. stoljeća talijanski povjesničar Ireneo della Croce spominje da istrorumunjofoni sami sebe nazivaju *Rumeri*, čemu danas u Istri više nema traga (usp. Kovačec 1998: 240; Filipi 2002: 37; Dianich 2010: XVIII). Kako ističe Goran Filipi, nije jasno zašto se njihovo ime nije sačuvalo ni u jednome istarskom idiomu i kako su ga tijekom povijesti izgubili (2002: 37). U starijoj se literaturi za istrorumunjofone rabio naziv *Ćići*,[2] a u širem značenju njime se označava jednojezično hrvatsko stanovništvo

prvu generaciju govornika, dok je već u drugoj očuvanost jezika slabija, a treća se njime više gotovo uopće ne služi (Dianich 2010: XXI).

[1] Pri navođenju primjera iz istrorumunjskoga jezika služimo se ovdje prilagođenom hrvatskom grafijom koju je razvila Zvjezdana Vrzić, želeći ponajprije izvornim govornicima toga jezika omogućiti jednostavno čitanje i pisanje. Više o tome v. na službenoj internetskoj stranici projekta *Očuvanje vlaškog i žejanskog jezika*: http://www.vlaski-zejanski.com/Nauci/Jezicne-lekcije/pisanje (posjet: 15. kolovoza 2015.).

[2] Josip Milićević ukazuje na netočnost naziva Ćići prilikom govora o istrorumunjofonima jer se nijedan punkt u kojemu se taj idiom govori ne nalazi na području Ćićarije (npr. 1989: 291).

BDD-A27170 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:03:40 UTC)

Ćićarije (usp. Kovačec 1998: 239; Blagonić 2013: 83–88).[1] U postojećoj znanstvenoj literaturi nalaze se proturječne tvrdnje o nazivu koji govornici južnoga areala rabe za sebe: neki tvrde da se istrorumunjofoni na jugu nazivaju *Vlasi* (npr. Kovačec 1998: 239), dok drugi ističu da ne postoji jedinstven naziv za same govornike iako oni imaju svijest o tome da čine jedinstvenu grupu i govore istim jezikom (izuzevši određene razlike), koji nazivaju vlaškim (npr. Dianich 2010: XVII–XVIII).[2] Okolno stanovništvo rabi za govornike južnoga areala naziv Vlasi i Ćiribirci, od kojih drugi nosi pogrdnu konotaciju. Važno je ovdje istaknuti kako su svi autori složni u navodu da govornici obaju areala nikad ne rabe za sebe termine *Istrorumunji* ili *Rumeri*,[3] premda su im ti termini poznati.[4]

August Kovačec prihvaća umjetno načinjene termine *istrorumunjski* i *Istrorumunji* zbog njihove duge uporabne tradicije u romanistici, no upozorava na to da se odnose isključivo na jezik, a ne i nacionalnost ili kulturu; drugim riječima, da se istrorumunjski „uz rumunjski vezuje dakle povijesno, genetski pa i strukturalno, a ne funkcionalno, komunikacijski i kulturno." (1998: 241)[5] Slažući se s Kovačecom o tome da njihova uporaba nije nimalo sporna dokle god svatko ima na umu da je posrijedi *terminus technicus*, ponajprije lingvističke provenijencije, bez obzira na to „čime se oni [govornici, op. a.] nacionalno osjećali, kojoj kulturi pripadali ili koje

[1] Sandi Blagonić ističe da se tim etnonimom najprije označavalo vlaško, neslavensko stanovništvo, a nakon proširenja značenja počeo je označavati cjelokupno stanovništvo Ćićarije (2013: 85). S proširenim značenjem rabi se primjerice u austrijskim etnografskim tekstovima o Istri s kraja 19. i početka 20. stoljeća za cjelokupno stanovništvo Ćićarije neovisno o njegovu podrijetlu (Nikočević 2008). Među njima valja izdvojiti A. Schücka, autora kratka članka *O Istrorumunjima* (1913.), koji donosi vrlo zanimljivu opservaciju da njihov jezik ukazuje na to kako su u početku vjerojatno bili dijelom etničke grupe koja se smatrala rumunjskom, ali koja je „tijekom stoljeća objedinjavala više različitih etničkih identiteta." (Nikočević 2008: 169)

[2] Naziv *Vlah* ima vrlo širok raspon značenja i ne označava uvijek istu etničku skupinu, a na istarskome prostoru obično je suprostavljen nazivu za starosjedilačko stanovništvo *Bezaci*/*Bezjaci*, koji je i sam višeznačan (usp. Kovačec 1998: 239–240; Blagonić 2013: 30–31). Skupina Bezaka koja svoj identitet gradi u opreci prema skupini Vlaha samo je „čakavska" skupina Bezaka s područja Žminjštine (Blagonić 2013: 108–111).

[3] U časopisu *Carrocio* od 19. siječnja 1910. donosi se tekst o posjetu rumunjske kraljice Carmen Silve, u odgovoru na čije pitanje tko su seljaci odgovaraju: *istarski Ćiribirci*, što ukazuje na činjenicu da tada još nije započelo intenzivnije nametanje naziva *Rumunji* i legendi o njihovu dolasku iz Rumunjske. (Nav. prema: Milićević 1997: 200.)

[4] Anakroničan pokušaj ponovnoga uvođenja davno izgubljena naziva *Rumeri*, kakav nalazimo u radovima hrvatskoga etnologa Josipa Milićevića, iznimka je, a ne pravilo. Njegovo gorljivo zagovaranje povratka navodno izvornomu nazivu i oštro odricanje od uporabe naziva *Istrorumunji* valja promatrati kao jednu od posljedica ogorčenosti uslijed težnji pojedinih rumunjskih autora da istrorumunjofonima pripišu rumunjski nacionalni identitet (usp. npr. Milićević 1996: 96). Milićević je u početku rabio naziv *Istrorumunji*, koji u međuvremenu potpuno odbacuje (posljednji ga put rabi 1983.); jedno se vrijeme zalaže i za naziv *Istrovlasi*, koji nije zaživio (1989, 1995); naposljetku se opredjeljuje za naziv *Rumeri* (1996). Armand Guţă ocjenjuje Milićevićeve tvrdnje proturumunjskim i protuznanstvenim (2010: 18–20).

[5] Usp. „Lingvisti su iz razumljivih genetskih razloga te govore nazvali istrorumunjskima, ali su govornicima time napravili 'medvjeđu uslugu': potaknuti tim nazivom i porijeklom tih govora, pohode ih rumunjski lingvisti u namjeri da dokažu da je to 'oaza Rumunja' u Hrvatskoj. Mještani su ljuti kad im dođu Rumunji jer shvaćaju da im žele nametnuti rumunjski identitet." (Kolbas 2011: 55)

BDD-A27170 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:03:40 UTC)

države bili podanici" (Kovačec 1998: 242), u ovome smo se radu priklonili uvriježenoj terminologiji.[1]

Hrvatski autori, među kojima se iznimno može pronaći i izvornih istrorumunjskih govornika, isticali su odrana kako nije riječ o skupini koja ima poseban etnički identitet, već samo o zajednici koja čuva svoj jezik (usp. i Depoli 1928: 183). Godine 1888. Matko Laginja odbacuje mogućnost ikakva govora o posebnoj nacionalnosti i naglašava da se stanovništvo, premda rabi poseban idiom, ne smatra Rumunjima (Popovici 1914: 25–26).[2] Krajem 19. stoljeća i Vjekoslav Spinčić ističe da se u Žejanama govori rumunjski, ali da su materijalnom kulturom potpuno izjednačeni s okolnom, hrvatskom (Nikočević 2008: 88). Spinčićev je zaključak potvrdilo prvo sustavno etnografsko istraživanje istrorumunjofona kojemu je zadatak bilo utvrditi postoje li njihove etnografsko-folklorne posebnosti, koje su 1983. proveli hrvatski etnolog Josip Milićević i rumunjski etnolog Ion Vlăduţiu.[3] Njime je ustanovljeno „da ne postoje posebni rumerski običaji ni folklorno stvaralaštvo i da je u svim elementima tradicijska kultura Rumera identična hrvatskoj."[4] (Milićević 1996: 94) Ana Legac izdvaja jezik kao jedino što istrorumunjsku zajednicu povezuje s njihovim rumunjskim podrijetlom (1983: 152), a na istu činjenicu upozorava i Lidija Nikočević, naglašavajući kako su autori istrorumunjofone nazivali Rumunjima na temelju njihova jezika, ali da među njima nije nikad bilo rumunjskoga nacionalnog osjećaja (2008: 137, bilj. 106).

Kovačec tvrdi da je nacionalni osjećaj i pojam nacionalne pripadnosti istrorumunjofona prilično neodređen, „između ostaloga vjerojatno i zato što se još od sredine prošloga [19., op. a.] stoljeća njime u Istri često manipuliralo" (1995: 66),

[1] Uz navedene ograde termin *istrorumunjski* prihvaća i Daria Jadreškić (2007).

[2] Doduše, Laginja degradira status istrorumunjskoga jezika namjernim ili slučajnim donošenjem pogrešne informacije o tome da govornici rabe tek opsegom vrlo ograničen i malobrojan leksički fond rumunjskoga podrijetla.

[3] Vlăduţiu je rezultate svojega istraživanja objavio nekoliko godina kasnije (1987), no Milićević je u nekoliko navrata (npr. 1989, 1995, 1996, 1997) reagirao na njegove teze i pokazao neutemeljenost zaključaka koje je iznio rumunjski etnolog. Unatoč tomu što njihovim hrvatskim kolegama to nije pošlo za rukom ni pedesetak godina ranije (Milićević 1989; 1995; 1996; 1997), pojedini rumunjski autori pokušavaju i u suvremeno doba pronaći eventualne etnografsko-folklorne posebnosti istrorumunjofona koje bi bile zajedničke s dačkorumunjskom tradicijom, pri čemu se nije lako oteti dojmu da katkad ne poznaju dovoljno običaje hrvatskoga, poglavito istarskoga, područja uopće. Tako primjerice Armand Guţă predstavlja rezultate svojega etnološkog istraživanja provedena tijekom jeseni 2005. godine u Žejanama i Šušnjevici, osvrćući se posebno na žejanske pusne običaje (zvončari), koje opisuje u detalje; etnografskih posebnosti nije uspio pronaći, a čini se da je metodološki pogrešno utemeljen bio i njegov pokušaj opisa istrorumunjskih pusnih običaja jer ih nije kontekstualizirao u okvir šireg kvarnerskog prostora, na kojem postoji velik broj zvončarskih skupina, čiji običaji imaju isto ishodište (Nikočević 2014), već je u njima tražio zajedničke elemente koji bi ih povezali s povijesnim rumunjskim prostorom (2007: 90–94). Jednako problematičnim pokazuje se i pristup Elene Ramone Potoroacăe, koja u članku o istrorumunjskome folkloru utvrđuje primjerice sličnosti u nošnji, plesovima i pjesmama istrorumunjofonâ s rumunjskim prostorom, no pritom ih propušta sagledati (i) u svjetlu običaja okolnoga područja (2008: 131–134).

[4] Valja naglasiti da je do jednakoga rezultata došao slovenski muzikolog Dario Marušič u svojem istraživanju istrorumunjske glazbe, no premda naglašava kako su danas istrorumunjofoni samo jezična skupina, smatra ih pogrešno jednom od pet autohtonih istarskih *etničkih* sastavnica (1995).

BDD-A27170 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:03:40 UTC)

ali podsjeća da se „u 20. stoljeću nacionalno deklariraju najčešće kao Hrvati, odnosno jednako kao i okolno jednojezično hrvatsko stanovništvo“ (1998: 235; usp. i Kolbas 2011: 55; Škiljan 2014: 164). Pritom uočava vrlo važnu činjenicu: „polazeći od svoje jezične posebnosti, u susretima sa strancima oni rado ističu da se razlikuju od okolnoga jednojezičnog stanovništva govoreći da su *Rumúni* (osobito Žejanci) ili (samo na jugu) *Vlasi* (istror. *vlås*, *vlåș*).“ (1998: 235) Takva je oznaka međutim lišena bilo kakve veze s nacionalnim pitanjem:[1] riječ je o naučenu nazivu koji su govornici preuzeli od znanstvenika koji su ih posjećivali (Milićević 1995: 101), odnosno o svojevrsnu „ustupku istraživačima“ (Orbanić 1995: 61).

Određivanje etničke svijesti ili nacionalnoga identiteta istrorumunjofona tijekom povijesti na temelju popisa stanovništva ne može se držati pouzdanim. S jedne strane valja imati na umu da kriterij njihova određivanja nije uvijek bio jednak, kako pokazuje Srđa Orbanić na primjeru dvaju austrijskih (1880. i 1910.), jednoga jugoslavenskog (1945.) i jednoga hrvatskog (1991.) popisa stanovništva. Govornici južnoga areala označeni su kao Talijani u prvome austrijskome popisu, a u drugome austrijskome kao Rumunji, dok se u ostalim dvama popisima deklariraju Hrvatima; govornici sjevernoga areala u svim četirima popisima deklariraju se kao Hrvati (Orbanić 1995: 58–59). Takve su razlike, upozorava Orbanić, posljedica činjenice da je u austrijskome popisu kriterijem bio uporabni jezik, zbog čega ne govore ništa o etničkoj svijesti govornika,[2] odnosno činjenice da je u dvama kasnijim popisima kriterijem bio nacionalni osjećaj, zbog čega ništa ne govore o uporabnome jeziku govornika (Orbanić 1995: 58). S druge strane govornici su se drukčije deklarirali uslijed različitih političkih ili crkvenih pritisaka. Dianich to oprimjeruje različitošću strukture stanovništva kakvu pokazuju austrijski popisi za Šušnjevicu: 1880. godine 383 stanovnika od 385 deklariraju se govornicima talijanskoga jezika, 1890. zabilježeno je 375 govornika srpskohrvatskoga jezika, u popisu iz 1900., uz 340 govornika srpskohrvatskoga jezika, spominje se i 6 koji se deklariraju govornicima drugoga jezika, dok se u prvome talijanskome popisu iz 1921. navodi 346 govornika talijanskoga jezika.

U radovima rumunjskih autora jezik nužno implicira etničku, odnosno nacionalnu pripadnost, zbog čega govornici istrorumunjskoga jezika odjednom postaju Rumunji. Takva je praksa u najmanju ruku začudna s obzirom na činjenicu

[1] Milićević naglašava da je pripisivanje rumunjskoga etničkog identiteta besmisleno i neodrživo već i zbog same činjenice da u vrijeme doseljavanja istrorumunjofona na Istarski poluotok nije postojala rumunjska država, već samo Vlaška i Moldavska Vojvodina (1996: 95).

[2] To se odrazilo i u austrijskim etnografskim tekstovima s kraja 19. stoljeća. Godine 1857. Karl Freiherr von Czoernig afirmira u svojem trotomnom djelu *Ethnographie der Oesterreichischen Monarchie* metodu etnografske kartografije kako bi prikazao raznolikost etničkih grupa Monarhije, dijeleći ih ponajprije s obzirom na narodnost, ali i jezik, a među njima navodi i Rumunje, koje izjednačuje s Vlasima (Nikočević, 2008: 59–68). Tridesetak godina kasnije njegov sin Karl Freiherr von Czoernig u svojem djelu *Die Ethnologischen Verhältnisse des Österreichischen Küstenlandes* (1885.) donosi etnografsku kartu u kojoj prikazuje područje rasprostiranja najbrojnijih skupina, a kriterij koji primjenjuje jest uporabni jezik, prepoznajući poteškoće u vezi s određenjem njihova etničkog identiteta (Nikočević 2008: 70–71). Postojanje (istro)rumunjskoga jezika ne spominje, već navodi kako je u Žejanama upotrebni jezik srbo-hrvatski, a u selima oko Čepićkog polja talijanski.

BDD-A27170 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:03:40 UTC)

da su rumunjski znanstvenici izvrsno upoznati s bogatom literaturom o toj temi i često se pozivaju na istraživanja hrvatskih autora, no „rumunjski" identitet govornika toga idioma gotovo se nikada ne dovodi u pitanje niti imalo problematizira unatoč tomu što je već Sextil Puşcariu (1926: 5, 44) upozorio na opasnost primjene modernih koncepcija prilikom govora o nacionalnome identitetu krajem srednjega i početkom novoga vijeka te istaknuo da mnogi istrorumunjofoni nemaju posebnoga nacionalnog osjećaja (misleći na rumunjski). U tome kontekstu valja zato posebno pozdraviti rad Cristine Gafu i Mihaele Nubert Cheţan, koje ipak propituju razloge diskrepanciji pri određenju istrorumunjskoga identiteta (2007: 163–165). Ostavimo li po strani već samo po sebi kompleksno pitanje moraju li govornici istrorumunjskoga jezika uopće imati zaseban etnički ili nacionalni identitet, možemo sa žaljenjem ustvrditi da se nekritičko pripisivanje „rumunjstva" pojavljuje i u suvremeno doba, a jednako tako opstaju i pojedina opća mjesta naslijeđena od ranijih istraživača. Osim toga u dijelu literature nazivi *Vlah*, *Morlak* i *Ćići* shvaćaju se pogrešno i određuju jasnim etnonimom koji je označavao rumunjsku populaciju (Raţiu 2008: 14; usp. i Miclăuş 2008: 35–37; Marghescu 2009: 589), premda je takvo shvaćanje simplificirano jer među njima nikako ne stoji znak jednakosti, kako je u ovome radu ranije pokazano na temelju dosadašnjih istraživanja o toj temi.[1]

Još od Ioana Maiorescua, koji početkom ljeta 1857. godine poduzima sustavno istraživanje na području Istarskoga poluotoka kako bi zabilježio posebnosti istrorumunjskoga jezika te prikupio podatke o načinu života i običajima njegovih govornika, može se pratiti romantičarska obojenost prilikom pisanja o „istrorumunjskome pitanju", izražena ponajprije u toposu „potrage za izgubljenom braćom". Uvjeren da je riječ o „pravim Rumunjima", Maiorescu naglašava na više mjesta koliko su se mještani obradovali mogućnosti da s njim razgovaraju na „njihovu" jeziku i kasnije rastužili prilikom njegova odlaska (usp. npr. 1996 [1900]: 38–40). No kako sam prenosi mišljenje svećenika Kančića s kojim je o tome razgovarao, vjerojatno razlog takvu ponašanju govornika leži u činjenici da svoj jezik smatraju svojevrsnim simulakrumom, koji brižljivo čuvaju i njime se ponose, zbog čega je dolazak stranca koji tvrdi da imaju zajedničko podrijetlo i čija zemlja govori „njihovim" jezikom predstavljao tako važan događaj za govornike, tim više imaju li se u vidu podrugljivi nazivi kojima su bili izloženi od strane okolnoga stanovništva upravo zbog njihova jezika (Maiorescu 1996 [1900]: 40–41).

Richard Sârbu i Vasile Frăţilă tvrde da govornici istrorumunjskoga jezika čuvaju svijest o svojem romanskom podrijetlu i kažu za sebe da su Rumunji prilikom razgovora sa strancima (1998: 11), a slično prenosi Armand Guţă, dodajući da oni ističu „sa samopouzdanjem" da su Rumeri čak i kada razgovaraju hrvatskim jezikom s Hrvatima i strancima, što – navodi dalje autor – ne vrijedi samo za prošlost već je

[1] Da se navedeni nazivi shvaćaju sinonimno, ukazuju i fotografije objavljene na samome kraju zbornika radova s međunarodnoga znanstvenog skupa *Repere cultural-istorice istroromâne*, za koje moramo ustvrditi da su odabrane posve nekritički i da je upitno koliko doista odražavaju život i običaje istrorumunjofonâ, a koliko Ćićâ i istarskih seljaka općenito.

BDD-A27170 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:03:40 UTC)

tako i danas (2007: 85; usp. i Guţă 2010: 12).[1] Motiv braće koju treba spasiti pojavljuje se i u zborniku radova s međunarodnoga znanstvenog skupa *Repere cultural-istorice istroromâne*, održana 6. rujna 2008. u gradu Sibiu: usp. npr. „naša istrorumunjska braća“ ili „Interes za Istrorumunje nije tek izraz znanstvene znatiželje već predstavlja [...] sveobuhvatni angažman oko spašavanja i održavanja rumunjskoga identiteta Istre“ (Cubreacov 2008: 9), „naša istarska braća“ (Miclăuş 2008: 34), a ujedno se govori o najmanjoj etničkoj grupi u Europi, čiji se identitet gubi uslijed procesa deetnizacije, odnosno denacionalizacije (Miclăuş 2008: 34–35, 42). Navedimo ovdje i mišljenje Georgete Marghescu, koja govori o jednoj od najmanjih europskih etnolingvističkih skupina, čije je etničko jedinstvo s Dakorumunjima, Meglenorumunjima i Arumunjima prilično evidentno, odnosno o jedinim Rumunjima bez posebnih institucija (2009: 587–588, 591). Ionel Călin Micle najprije ustvrđuje da Istrorumunji gotovo nemaju nacionalne svijesti da bi potom zaključio kako su po jeziku, tradiciji i načinu života Rumunji, no na rubu izumiranja, zbog čega bi im rumunjske vlasti trebale pomoći na razini kulture i obrazovanja jer još uvijek postoji šansa da budu spašeni (2013: 27, 34). Jedan od rijetkih rumunjskih autora koji zagovara depolitizaciju „istrorumunjskoga pitanja“ jest Ovidiu Baron, koji ističe nepotrebnost stvaranja tenzija govorom o istrorumunjofonima kao o političkoj manjini ili braći koju treba spasiti: „Ne radi se o političkoj manjini koju moramo spasiti, već o jeziku i o kulturi.“ (2008: 116)

Iz transkribiranih ogleda govora koje donose Richard Sârbu i Vasile Frăţilă (1998) očito je da izvorni govornici katkad nazivaju svoj jezik rumunjskim (usp. npr. str. 45) ili kažu da je pojedino selo rumunjsko (usp. npr. str. 130), no to ni u kojem slučaju ne implicira njihov etnički, odnosno nacionalni identitet. Vjerujemo da je u takvim primjerima presudnu ulogu odigrao autoritet konkretnoga istraživača koji je govornike upoznao s teorijama o njihovu podrijetlu, odnosno duga tradicija istraživanja istrorumunjskoga jezika, ali i susreti s rumunjskim govornicima tijekom kojih su nesumnjivo otkrili sličnost idioma. To potvrđuje i činjenica da ispitanici nerijetko znaju i navode imena drugih istraživača koji su ispitivali mjesni idiom (usp. npr. Sârbu; Frăţilă 1998: 46, 48, 53). Kako bilježi i Maiorescu sredinom 19. stoljeća, govornici uglavnom rado sudjeluju u istraživanjima i žele slušati o svojoj povijesti (a u međuvremenu su navikli i na česte studijske posjete znanstvenika s obzirom na egzotičnost samoga jezika), no ne vjeruje u tezu koju je iznio de Franceschi o tome da su njihovu neodređenu sliku o rumunjskome prostoru na kojem se govori jezik isti ili sličan njihovu proširili nekoliko godina prije rumunjski i istarski vojnici, dok su sami izgubili ikakvo sjećanje na pradomovinu ili područje odakle su stigli (1996 [1900]: 54–55). Ipak, držimo kako se nedvojbeno radi o umjetnoj oznaci, lišenoj ikakve konotacije u vezi s etnosom, koju su govornici preuzeli od znanstvenika s kojima su bili u kontaktu, a nije uzaludno podsjetiti na čestu težnju ispitanika

[1] Kako ističe Guido Depoli (1928: 193) pozivajući se i na Giuseppea Vassilicha, posebne etničke svijesti ili nacionalnog osjećaja nema ni krajem 19., odnosno početkom 20. stoljeća, stoga je još čudnije da su ga pojedini rumunjski autori uspjeli pronaći početkom 21. stoljeća. U najboljem je slučaju riječ o nekritičkome prenošenju podataka iz starije literature.

BDD-A27170 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:03:40 UTC)

prilikom terenskih istraživanja da se pokažu učenijima i ostave bolji dojam, u red kojih pojava bi mogla ići i uporaba „učenih“ termina od strane istrorumunjskih govornika. Upozorimo ovdje također kako i sam Maiorescu ističe da je izvorne govornike iz Gradinja s kojima je razgovarao uputio da više ne nazivaju svoj jezik *vlaškim*, već *rumunjskim*, što su oni i prihvatili (1996 [1900]: 27), a opravdano je pretpostaviti da se tako događalo i prilikom drugih istraživanja.

Socioekonomska slika aktivnog stanovništva ukazuje na prevlast djelatnosti primarnoga (poljodjelstvo) i sekundarnoga sektora (industrija, građevinarstvo, brodogradnja), a u manjoj mjeri tercijarnoga (uslužni obrti, ugostiteljstvo, trgovina) (usp. Orbanić 1995: 60; Škiljan 2014: 158–161), dok su one kvartarnoga posve iznimne. Stoga uopće ne čudi što govornici nakon odlaska istraživača iz njihova mjesta s njim nerijetko nemaju više nikakav kontakt niti mogu pratiti objavljene rezultate istraživanja, čime je u najmanju ruku smanjena, ako ne i potpuno onemogućena, i njihova mogućnost reagiranja na izložene netočnosti, i to posebice s obzirom na tendenciozna tumačenja pojedinih (pretežno rumunjskih) autora. Ne samo da govornici ne mogu (pa i ne znaju kako) doći do objavljenih knjiga i rasprava već često ne znaju ni jezik kojim su one pisane. Zbog svega se toga obično događalo da ostanu *izgubljenima u prijevodu*. Ipak, danas se i to mijenja zahvaljujući djelovanju projekta *Očuvanje vlaškog i žejanskog jezika* te nastojanjima lokalnih udruga „Tragovi“, „Žejane“ i „Spod Učke“, koji su podigli razinu svijesti i aktivnosti istrorumunjske zajednice.[1]

Neosporno je da je shvaćanje identiteta istrorumunjofona u njihovoj kolektivnoj svijesti i dalje dijelom povezano s povijesnim rumunjskim prostorom (Guţă 2007: 96), no pitanje je koliko je to posljedica stvarnosti koju su proizveli sami istraživači, a koliko realnoga stanja koje je (bilo) moguće pronaći na terenu. Iz ovoga je rada posve jasno da danas (a upitno je je li ga ikada i bilo) nema govora ni o kakvoj posebnoj etničkoj skupini, a još manje o rumunjskoj nacionalnoj manjini, već tek o skupini koja se od svojih susjeda razlikuje posebnim jezičnim idiomom. Svako drukčije tretiranje istrorumunjofona ostaje tendencioznim pokušajem njihova nasilna smještanja u zadane kategorije koji nema apsolutno nikakva uporišta u stvarnosti.

Literatura

Baron, Ovidiu. 2008. Oralitate şi multilingvism: Câteva consideraţii asupra culturii istroromâne. U: *Istroromâni: Repere cultural-istorice* [ur. Potoroacă, Elena Ramona], 113–121. Sibiu: Editura „Astra Musemu“.

Blagonić, Sandi. 2013. *Od Vlaha do Hrvata: Austrijsko-mletačka politička dihotomija i etnodiferencijski procesi u Istri*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

[1] Na internetskoj stranici www.vlaski-zejanski.com može se doznati više informacija o projektu *Očuvanje vlaškog i žejanskog jezika*, čijom je autoricom i voditeljicom Zvjezdana Vrzić, a ujedno i predsjednicom Udruge „Tragovi“. U projekt su također aktivno uključeni predsjednik Udruge „Žejane“ Robert Doričić i predsjednica Udruge „Spod Učke“ Viviana Brkarić.

BDD-A27170 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:03:40 UTC)

Bucur, Corneliu Ioan. 2008. Cuvânt înainte. U: *Istroromâni: Repere cultural-istorice* [ur. Potoroacă, Elena Ramona], 5–8. Sibiu: Editura „Astra Musemu".

Cantemir, Traian. 1959. *Texte istroromîne*. Bukurešt: Academia republicii populare romîne.

Cubreacov, Vlad. 2008. Mesaj de întâmpinare. U: *Istroromâni: Repere cultural-istorice* [ur. Potoroacă, Elena Ramona], 9. Sibiu: Editura „Astra Musemu".

Depoli, Guido. 1928. *La provincia del Carnaro: Saggio geografico.* Rijeka: La società di studi fiumani.

Dianich, Antonio. 2010. *Vocabolario istroromeno-italiano: La varietà istroromena di Briani ('Bərščina)*. Pisa: Edizioni ETS.

Filipi, Goran. 2002. *Istrorumunjski lingvistički atlas*. Pula: Znanstvena udruga „Mediteran".

Gafu, Cristina; Nubert Cheţan, Mihaela. 2007. Insule de conservare a identităţii etnice: Istroromânii. *Philologica Jassyensia*, 3 (1): 159–167.

Grgurić, Diana. 1996. Bugarenje u Žejanama. *Liburnijske teme*, 9: 308–318.

Guţă, Armand. 2007. Istro-romanian cultural minority today. *Revista de etnografie şi folclor*, 1: 85–101.

Guţă, Armand. 2010. Problema minorităţii istroromâne reflectată în literatura etnologică croată din perioada 1945-2009. *Romanoslavica*, 46 (4): 11–24.

Jadreškić, Daria. 2007. Istrorumunji i istrorumunjski. *Klepsidra*, 1 (2): 181–203.

Katunar, Daniela. 2008. Istrorumunji – jezik i zajednica. *Diskrepancija*, 9 (13): 81–94.

Kobler, Giovanni. 1996. *Prilozi za povijest liburnijskoga grada Rijeke*. Knjiga 2. Opatija: Preluk.

Kolbas, Irena. 2011. Dokumentiranje i muzealizacija ugroženih jezika Hrvatske/ Documentation and Musealization of Endangered Languages in Croatia. *Etnološka istraživanja*, 16: 45–78.

Kovačec, August. 1995. Jezik istarskih „Rumunja". *Annales*, 6: 65–76.

Kovačec, August. 1998. *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik (s gramatikom i tekstovima)*. Pula: Znanstvena udruga „Mediteran".

Legac, Ana. 1983. O jezičnoj posebnosti Žejana. *Liburnijske teme*, 5: 151–153.

Maiorescu, Ioan. 1996. *Itinerario in Istria e vocabolario istriano-romeno*. Prev. Elena Pantazescu. Trst: Edizioni Parnaso.

Marghescu, Georgeta. 2009. Istro-Romanian Cultural Heritage: The Relevance of the Study of Endangered Cultures. *WSEAS Transactions on Environment and Development*, 5 (1): 587–596.

Marušič, Dario. 1995. *Tirlè, tirlè ke armunika sopè*: Prispevek k spoznavanju glasbenega izročla Istroromunov s poudarkom na delu Teodora Burade in Petrua Iroaiea. *Annales*, 6: 107–112.

Miclăuş, Lucian. 2008. Evoluţia istroromânilor din perspectivă demografică. U: *Istroromâni: Repere cultural-istorice* [ur. Potoroacă, Elena Ramona], 33–42. Sibiu: Editura „Astra Musemu".

Micle, Ionel Călin. 2013. Istro-Romanians: A Fading Flame. *Revista Română de Geografie Politică*, 15 (1): 27–34.

Milićević, Josip. 1989. Istrovlasi ili Ćiribirci. *Jadranski zbornik*, 13: 289–306.

Milićević, Josip. 1995. Postoje li Istrorumunji? *Annales*, 6: 99–106.

Milićević, Josip. 1996. Rumeri a ne Istrorumunji. *Liburnijske teme*, 9: 93–99.

Milićević, Josip. 1997. Neistine o Rumerima. *Nova Istra*, 2 (1): 196–202.

Nikočević, Lidija. 2008. *Iz „etnološkog mraka": Austrijski etnografski tekstovi o Istri s kraja 19. i početka 20. stoljeća*. Pula: Zavičajna naklada „Žakan Juri".

Nikočević, Lidija. 2014. *Zvončari i njihovi odjeci*. Novi Vinodolski; Zagreb; Pazin/Pisino: Naklada „Kvarner"; Institut za etnologiju i folkloristiku; Etnografski muzej Istre/Museo Etnografico dell'Istria.

Orbanić, Srđa. 1995. Status attuale delle comunità istroromene (indagine preliminare). *Annales*, 6: 57–64.

Popovici, Josif. 1914. *Dialectele romîne*. Halle.

Potoroacă, Elena Ramona. 2008. Tradiţii şi obiceiuri istroromâne: Analiză comparativă. U: *Istroromâni: Repere cultural-istorice* [ur. Potoroacă, Elena Ramona], 123–147. Sibiu: Editura „Astra Musemu".

Puşcariu, Sextil. 1926. *Studii istroromâne II*. Bukurešt: Cultura naţională.

BDD-A27170 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:03:40 UTC)

Raţiu, Emil Petru. 2008. Localităţi şi castele din Valea Arsei şi coincidenţe istorice. U: *Istroromâni: Repere cultural-istorice* [ur. Potoroacă, Elena Ramona], 116–147. Sibiu: Editura „Astra Musemu".

Sârbu, Richard; Frăţilă, Vasile. 1998. *Dialectul istroromân: Texte şi glosar*. Temišvar: Editura Amarcord.

Škiljan, Filip. 2014. Iz svakodnevnoga života sela Žejane u dvadesetom stoljeću. *Histria*, 4: 141–170.

Vlăduţiu, Ion. 1987. „La situation ethnographique actuelle des Istroroumains. U: *Zgodovinske vzporednice slovenske in hrvaške etnologije* [ur. Ravnik, Mojca; Žagar, Zora; Bogataj, Janez], 62–77. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo.

Vrzić, Zvjezdana; Doričić, Robert. 2014. Language contact and stability of basic vocabulary: Croatian loanwords for body parts in Vlashki/Zheyanski (Istroromanian). *Fluminensia*, 16 (2): 105–122.

BDD-A27170 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:03:40 UTC)